

Waar kijk je naar?

De gevolgen van de COVID19-crisis voor de cognitieve ontwikkeling van leerlingen in po en vo

Achtergrond van dit advies

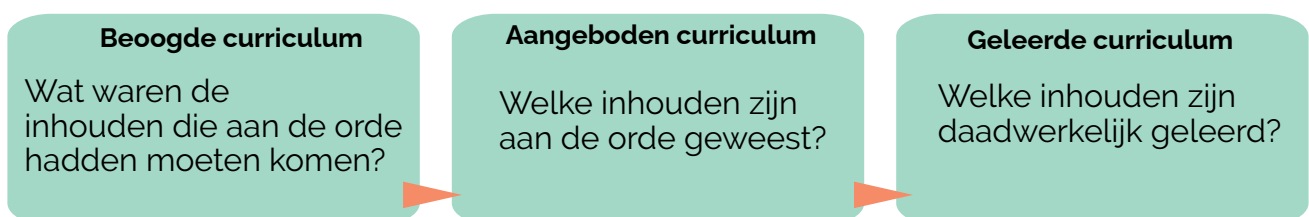
De coronamaatregelen hebben effect gehad op leerlingen. Deze gevolgen zijn divers. Er zijn gevolgen voor de ontwikkeling van kennis en vaardigheden, de sociaal emotionele ontwikkeling, het mentaal welbevinden en de fysieke ontwikkeling.¹ Ook zijn er specifieke gevolgen voor leerlingen die te maken hebben met overgangen, bijvoorbeeld voor het schooladvies, de aansluiting op het vervolgonderwijs, de aansluiting op de arbeidsmarkt en de aansluiting op de samenleving (burgerschap).¹ De gevolgen zijn -in het bijzonder voor leerlingen uit kwetsbare gezinnen- ernstig en urgent. Daarom zet het Nationaal Programma Onderwijs druk op het nemen van maatregelen op korte termijn.

Dit advies richt zich op de cognitieve gevolgen voor leerlingen. De vraag die we beantwoorden is: **Waar kijk je naar als het gaat om de cognitieve gevolgen van de coronamaatregelen voor leerlingen in het po en vo?**

Oorzaken van vertragingen

Inhoud van het onderwijs: curriculumaanbod

Allereerst heeft de coronacrisis gevolgen gehad voor het onderwijsaanbod. Omdat er minder fysieke onderwijstijd was, is vaak niet alle geplande onderwijsinhoud aan bod gekomen. Er is dus een discrepantie tussen het *beoogde* en het *aangeboden* curriculum.² Per vakgebied kun je in beeld brengen wat wel en wat niet aan de orde is geweest. Als niet alle geplande inhouden (of werkvormen) aan de orde zijn gekomen, heeft dat consequenties voor de hele klas, of voor specifieke groepen leerlingen die onderwijs hebben gemist.

Gevolgen van de coronamaatregelen voor het curriculum

Effectiviteit van het onderwijs

Daarnaast hebben de maatregelen gevolgen gehad voor de mate waarin leerlingen met succes de wel aangeboden curriculumonderdelen hebben geleerd. Het leren is wellicht minder effectief geweest dan wanneer de leerlingen op school zouden zijn geweest. Er ontstaan discrepanties tussen het *aangeboden* en het *geleerde* curriculum.² Naarmate de effectiviteit van het onderwijs minder is, is deze discrepantie groter. Een lagere effectiviteit van het aangeboden onderwijs tijdens de coronacrisis kan gelden voor hele klassen of voor bepaalde leerlingen in een klas. Vooral leerlingen met minder gunstige leermogelijkheden thuis (geen rustige werkplek, geen goede ict-voorzieningen, minder mogelijkheden om hulp in te schakelen) en leerlingen die het moeilijk vinden om thuis geconcentreerd en met overzicht van hun werk te kunnen leren, hebben de grootste risico's op deze achterstanden.³

In sommige studies worden de cognitieve gevolgen van de coronamaatregelen vergeleken met zomervakanties, langdurige schoolsluitingen of afwezigheid van leerlingen (bv. vanwege ziekte).⁴ Deze studies gaan echter voorbij aan het feit dat tijdens de schoolsluiting wel onderwijs is gegeven. In studies die de schoolsluiting met een periode zonder onderwijs vergelijken, worden de negatieve gevolgen van de schoolsluiting overschat, al kregen leerlingen op sommige scholen weinig onderwijs aangeboden tijdens de eerste schoolsluiting in 2020.⁵

Er zijn ook studies die wijzen op positieve effecten van de coronamaatregelen.³ Sommige leerlingen zijn er juist door de coronamaatregelen op vooruitgegaan. Zij hebben zich bijvoorbeeld thuis rustiger kunnen concentreren dan op school, hebben veel hulp gehad van hun ouders of hebben minder last van stress op school.⁴ Desondanks laat onderzoek duidelijk zien dat de negatieve gevolgen van de coronamaatregelen groter zijn dan de positieve en dat deze negatieve gevolgen voor kinderen in kwetsbare gezinssituaties het grootst zijn.^{2,3} Juist voor deze groepen leerlingen is de urgentie van het aanpakken van negatieve gevolgen van de coronacrisis groot en moet niet lichtvaardig worden gedacht over de ernst van de gevolgen voor de cognitieve ontwikkeling en de verdere onderwijskansen van leerlingen.

Diagnoses van vertragingen

Om goede keuzes te kunnen maken voor interventies gericht op de negatieve cognitieve gevolgen van de coronamaatregelen is een juiste diagnose cruciaal. Daarvoor kunnen de volgende vragen richtinggevend zijn:

1. Welke onderdelen van het curriculum zijn vanwege de schoolsluiting niet aangeboden?
2. In hoeverre beschikken leerlingen over de kennis en vaardigheden van vergelijkbare leerlingen in eerdere jaren (relatieve norm)?
3. In hoeverre beschikken leerlingen over de kennis en vaardigheden die van hen verwacht mag worden (absoluut criterium)?
4. In hoeverre zijn vertragingen aanwezig voor alle leerlingen of zijn deze voor specifieke groepen leerlingen relatief groter?
5. Welke kennis en vaardigheden verdienen voor welke leerlingen extra aandacht?

Deze vragen hebben zowel een summatief karakter (signaleren: wat hebben leerlingen wel of niet geleerd? ofwel *assessment of learning*) als een formatief karakter (informerend: welk onderwijs is nodig om met de geconstateerde vertraging om te gaan? ofwel *assessment for learning*).⁶ Voor beide typen vragen zijn verschillende instrumenten (toetsen, surveys) nodig.

Vervolgstappen (interventies, inhaalprogramma's, compensatieprogramma's, curriculumaanpassingen) kunnen deels worden genomen op basis van de vaststelling van vertragingen. Afhankelijk van de aard van de toetsing kunnen scholen keuzes maken over de te nemen maatregelen. De vertaling van toetsresultaten naar de onderwijspraktijk blijkt echter geen eenvoudige en vereist een combinatie van toets- en curriculumdeskundigheid⁷ (zie bijvoorbeeld het advies over zomerscholen)

Op welke termijn moeten vertragingen worden ingehaald?

Bij het verbinden van interventies aan diagnoses zijn niet alleen goede toetsen van belang. Ook moet worden nagedacht over de termijn waarop vertragingen moeten worden ingehaald. Programma's en interventies gericht op vertragingen vanwege schoolsluitingen hebben twee soorten doelen:⁸

- 1. Korte termijn:** het zo snel mogelijk inhalen van achterstanden en compenseren van de verloren gegane of ineffektieve leertijd, om daarna het onderwijsprogramma, zoals beoogd te kunnen aanbieden.
- 2. Lange termijn:** het over een langere periode omgaan met achterstanden en verschillen die zijn ontstaan, door het onderwijs af te stemmen op een leerlingpopulatie met een specifieke geschiedenis van vertraging door de schoolsluiting.

De keuze voor deze doelen hangt deels af van de vraag in hoeverre vertragingen belemmerend zijn voor vervolgonderwijs en hoe flexibel het reguliere onderwijs kan worden afgestemd op de ontstane vertraging. Daarnaast zijn deze doelen gerelateerd aan het heersende opvattingen over de wenselijkheid van een korte-termijn- of lange-termijnaanpak. In de literatuur variëren opvattingen over de wenselijkheid van de termijn waarop interventies zijn gericht tussen onderzoekers, en ook de opvattingen van leraren, bestuurders, beleidsmakers en onderzoekers verschillen.⁹ Het is belangrijk om opvattingen over de termijn van het inhalen van vertragingen en de daaraan verbonden maatregelen te expliciteren en kritisch te wegen tegen de ernst van de problemen.

Hoe nu verder?

Voor vervolgstappen, het daadwerkelijk inzetten van toetsen, de keuze van maatregelen naar aanleiding van deze toetsen en de implementatie ervan, is het belangrijk om een heldere analyse te maken van de vertragingen en de oorzaken ervan in de eigen schoolcontext. Daarover gaat het vervolg op dit advies, het advies over het vaststellen van vertragingen.

Naast het goede gesprek over de doelen van de school om vertragingen in te halen kan voor een goede analyse van vertragingen een combinatie van verschillende instrumenten een goed inzicht verschaffen.

De leraar kent het aanbod en kan aan de hand daarvan met toetsen inzicht krijgen in de effectiviteit van het aangeboden onderwijs. Daarnaast kan een leraar toetsen als uitgangspunt nemen en de diagnose aanvullen met gesprekken met leerlingen; zie daarvoor het advies over het vaststellen van vertragingen. Naar aanleiding van de diagnose kunnen dan vervolgstappen worden uitgewerkt, aansluitend bij de ambities van de school. Ook daarover volgen adviezen.

Aangehaalde literatuur

1. Cornelisz, I., de Wolf, I., van der Velden, R., Aries & Van Klaveren, C. [Onderwijskwaliteit en onderwijsstelsel; een conceptueel kader](#). Education Lab NL, Maastricht University. (2020).
2. Van den Akker, J., Kuiper, W., & Nieveen, N. [Bruggen slaan tussen beleid, praktijk en wetenschap in curriculumontwikkeling en -onderzoek](#). *Pedagogische Studiën*, 89, 399-410. (2012).
3. Nationaal Jeugdinstituut. [Onderzoek naar gevolgen van de coronatijd op kinderen, jongeren en gezinnen](#). (2021).
4. Darling-Hammond, L. et al. [Restarting and reinventing school: Learning in the time of COVID and beyond](#). Palo Alto, CA: Learning Policy Institute. (2020).
5. Bol, T. [Inequality in homeschooling during the corona crisis in The Netherlands. First results from the LISS panel](#). Working paper, University of Amsterdam. (2020).
6. Sluijsmans, D. M. A. [Toetsing als motor voor leren: naar succeservaringen voor alle leerlingen](#). (2020).
7. Ysenbaert, J., Van Avermaet, P., & Van Houtte, M. [Evaluatie & diversiteit in het basis- en secundair onderwijs: Eindrapport](#). Gent: Steunpunt Onderwijsonderzoek. (2020).
8. National Academy of Education. [COVID-19 Educational Inequities Roundtable Series: Summary Report](#). Washington, DC: National Academy of Education. (2020).
9. Grooms, A. & Childs, J. ["We Need to Do Better by Kids": Changing Routines in U.S. Schools in Response to COVID-19 School Closures](#), *Journal of Education for Students Placed at Risk (JESPAR)*, forthcoming. (2021).

Aan dit advies werkten mee: Eddie Denessen, Trudie Schils, Inge de Wolf en Christine Espin.

© Onderwijs OMT, 22 april 2021.